

ТЕСЛА

Неговият невероятен и объркан живот

Tesla: His Tremendous and Troubled Life

Copyright © 2022 by Marko Perko and Stephen M. Stahl

© Венцислав К. Венков, *превод от английски*

© Живко Петров, *дизайнер на корицата*

© Сиела Норма АД

София • 2022

ISBN: 978-954-28-4115-9

**Марко
Перко**

**Спивън
Стал**

Nikola Tesla

ТЕСЛА

Превод от английски
Венцислав К. Венков

 ciela

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРОЛОГ	7
БЕЛЕЖКИ КЪМ ЧИТАТЕЛЯ	13
ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА	17
ВРЕМЕВА ЛИНИЯ НА ВАЖНИТЕ СЪБИТИЯ.....	19
ВРЕМЕВА ЛИНИЯ НА ПСИХИАТРИЧНИТЕ СЪБИТИЯ	24
I. МЕЧТИ И ГРЪМ	32
1. МЪЛНИЯ И ГРЪМ	35
2. СПОКОЙНИ ВРЕМЕНА	62
3. НА КОНТИНЕНТА	86
4. У ДОМА В АМЕРИКА	114
5. ВОЙНАТА НА ТОКОВЕТЕ	134
6. НОВИ ТВОРЕНИЯ.....	156
II. ВОЙНАТА ПРОДЪЛЖАВА.....	179
7. В ТЪРСЕНЕ НА НОВОТО.....	181
8. ЗАПЛЕНЯВАЩА ПРОЯВА.....	196
9. ШОУТО ТРЯБВА ДА ПРОДЪЛЖИ.....	218
10. БРАНИТЕЛИТЕ	242
11. СТРАХОТНИЯТ ПОЖАР.....	261
12. ОТ ЗЕМЯТА ДО МАРС	271
13. И ПАК ГРЪМ И МЪЛНИИ.....	298
14. УОРДЪНКЛИФСКОТО ЧУДО	323
III. ДА СЧЕМЕ ТОВАРА	345
15. ПРИНЦИПЪТ НАД ИЗГОДАТА.....	347
16. СТРАННИ СМЕСКИ.....	368
IV. ДЪЛБОКО В БЕЗДНАТА	385
17. В ЕФИРА.....	387
18. БРАНДЪТ	394

ЭПИЛОГ	398
БЛАГОДАРНОСТИ	403
БИБЛИОГРАФИЯ.....	409
ЗА АВТОРИТЕ.....	418
БЕЛЕЖКИ.....	420

ПРОЛОГ

„През зимен ден с преобладаващи минусови температури аз и съседите ми останахме без ток в продължение на около девет часа. И в мига, в който токът спря, моят свят изведнъж се обърна с главата надолу. Нямахме как да си изпържам бекон с яйца за закуска; не можех да си светна лампа, за да прочета вестника; не можех да включа вентилаторната печка в дома ми (живея на километър и половина високо в планината и по земята се беше натрупал снежен слой от около шестдесет сантиметра); не можех да си пусна телевизора, за да науча какво ще е времето или да чуя други новини; радиото също не работеше. Нямахме как да предпазя от разваляне храната в хладилника, нито как да си изсуша косата, преди да изляза от дома; и вратата на гаража не можех да отворя, за да спазя записания при лекаря ми важен час за ЯМР, а след това да посетя и физиотерапевта за транскутанната нервно-мускулна електрическа стимулация, която да облекчи мускулните ми разтежения. И електронна поща не можех да ползвам заради липсата на уайфай, чрез който да се свържа по интернет; и по клетъчния ми телефон не можех да се обадя заради изтощената му батерия.

И това беше само началото на проблемите ми.

След като привечер възстановиха електрозахранването, единственото, което ми дойде на ум, беше: „Благодаря ти, Никола Тесла, за твоя променил живота ни дар, наречен „променлив ток“, който движи и осветява днешния ни свят; благодаря и за всичките ти чудодейни изобретения и открития, които толкова улесняват живота на всички ни. Сега е твоето време!“

Анонимен автор

ПРОЛОГ

„През зимен ден с преобладаващи минусови температури аз и съседите ми останахме без ток в продължение на около девет часа. И в мига, в който токът спря, моят свят изведнъж се обърна с главата надолу. Нямахме как да си изпържам бекон с яйца за закуска; не можех да си светна лампа, за да прочета вестника; не можех да включа вентилаторната печка в дома ми (живея на километър и половина високо в планината и по земята се беше натрупал снежен слой от около шестдесет сантиметра); не можех да си пусна телевизора, за да науча какво ще е времето или да чуя други новини; радиото също не работеше. Нямахме как да предпазя от разваляне храната в хладилника, нито как да си изсуша косата, преди да изляза от дома; и вратата на гаража не можех да отворя, за да спазя записания при лекаря ми важен час за ЯМР, а след това да посетя и физиотерапевта за транскутанната нервно-мускулна електрическа стимулация, която да облекчи мускулните ми разтежения. И електронна поща не можех да ползвам заради липсата на уайфай, чрез който да се свържа по интернет; и по клетъчния ми телефон не можех да се обадя заради изтощената му батерия.

И това беше само началото на проблемите ми.

След като привечер възстановиха електрозахранването, единственото, което ми дойде на ум, беше: „Благодаря ти, Никола Тесла, за твоя променил живота ни дар, наречен „променлив ток“, който движи и осветява днешния ни свят; благодаря и за всичките ти чудодейни изобретения и открития, които толкова улесняват живота на всички ни. Сега е твоето време!“

Анонимен автор

Задавам ви въпрос за размисъл: Представете си, че никога не ви се е случвало да рецитирате поема на Кийтс, че не сте слушали симфония на Бетовен и не сте стояли пред картина на Рембранд; че никога не са ви били ясни теориите на относителността, нито сте чели класическо произведение на Толстой. Как ли са се отразили тези пропуски на досегашния ви живот? Вероятно никак, след като повечето хора също не са имали подобни изживявания, което не им е пречило да се радват поначало на съществуването си. Но я се опитайте да преживеете не девет часа, а дори само девет минути без променлив ток и ще видите как животът ви изведнъж ще ви се стори много труден и мъчителен, да не кажем непоносим.

Преди време на много елитна група от най-великите световни мислители, учени и Нобелови лауреати беше зададен следният изключително предизвикателен, че и провокативен въпрос: Кое е най-великото изобретение през последните две хиляди години и защо? Един беше споменал компютрите, друг – интернета, и така нататък. И чак към края един проницателен мислител се сети за най-важното от всички изобретения: „обуздаването на електричеството“.¹ Защото без това изобретение светът ни в действителност щеше да е коренно различен: без него нямаше да можем да превръщаме нощта в ден; нямаше да имаме компютри, интернет, клетъчни телефони. Че дори и автомобилът „Тесла“ щеше да си остане само на скица, сътворена от автомобилен конструктор.

Съвременният ни свят е изобретение на енигматичния Никола Тесла – човекът, измъчван цял живот от душевни демони. А удивителната му биография е достойна за едно божество на новото време, за гений, Зевс и невероятен вълшебник, изживял ужасни душевни страдания. Именно той укротява загадъчната сила, наречена електричество; той смайва света с безбройните си изобретения и открития; той прокарва промените коренно ежедневието ни нови пътища в науката; той превръща фантазиите в реалност; експериментите му с мисълта разбиват какви ли не научни

норми; на него дължим много от незаменимите инструменти на съвременното. За неговото внимание се борят прочути актриси и певици, а мъже с власт се стараят да привлекат интереса му... и всичко това се случва пред очите на дивящия се свят. А той през цялото това време се съобразява единствено със себе си, но и продължава да се бори с предизвикателните последици на своя личен променлив ток: *биполярното разстройство*, при което изблици на маниакална енергия го отвеждат в бездни на отчаяние. Той бяга от клишетата на баналното ежедневие и непрестанно се бори да снесе товара от раменете на човечеството*. Този стремеж задава лайтмотива на целия му живот, но представяте ли си каква цена е трябвало лично той да заплати?

Тук ще откриете преглед на живота на Никола Тесла във формат, който може да се нарече „биография в нов стил“. Марко Перко и Стивън М. Стал, доктор по медицина и философия и доктор на науките, разглеждат Никола Тесла по начин, който е без прецедент в издателската дейност, като задават и отговарят на следния изначален въпрос: Що за човек е бил изобретателят на съвременния свят със своята изключително сложна психика/личност, живял с обесивно-компулсивно разстройство (ОКР) и хипертимен темперамент, който преливал на моменти в могъща биполярна маниакалност, а след това го запокитвал в унищожителна депресия?

Как се е чувствал този Тесла, родил не само привидно шантави научни идеи, чиято правота се е доказала с течение на времето, но и отличавал се с ексцентрични навици и изблици на нерационална маниакалност? Усещал ли е самият той разликата? И как изобщо е успявал да изобретява, създава и открива под бремето на своето биполярно разстройство? Никой преди нас не е изследвал ролята на биполярното разстройство в неговия дълъг живот и как му е повлияло то на всякакви нива.

В „Тесла. Неговият невероятен и объркан живот“ изследваме из основи наличните източници и съдържащата се в тях информация, за да намерим отговори и на ред допълнителни въпроси, които са озадачавали хроникьорите в продължение на повече от век: Бил ли е „нормален“ многострадалният гений Тесла? А и какво поначало му е „нормалното“ на един гений? Каква е взаимната връзка между биполярното разстройство и огромното творчество? И каква е ролята му при Тесла? Как се е чувствал той вследствие на собствените си оригинални научни прозрения, които никой до-

---

* Библия, Ветхий Завет, Псалтир, Псалом 80:7: „Аз сних товара от раменете му.“ – Б. пр.

тогава нито си е представял, нито е изживявал? Били ли са необичайните му убеждения и сетивни изживявания продукт на биполярния му мозък? Имайки предвид прозорливите плодове на забележителната му мисъл, като предимство или недостатък оценяваме наличието у него на онова, което в наше време определяме конкретно като биполярно разстройство тип I (често упоменавано само като биполярно разстройство)?

Освен всичко останало, настоящата биография разглежда и отдавнашния въпрос дали невероятното творчество е възможно единствено в контекста на едно психическо заболяване, в конкретния случай – на биполярното разстройство, какъвто е случаят с Никола Тесла? В този смисъл „биографията в нов стил“ – сливането на извечните биографични похвати с изследванията на медицински случаи и новаторските интроспективни методи, прилагани в психобиографиите – ще се гмурне в дълбините на „невероятния и объркан живот“ на Никола Тесла. В проучването, оценката и разкриването на „цялостното“ житие на Никола Тесла двамата автори прилагат безпощадно своя натрупан в течение на десетилетия опит на професионални писатели и изследователи.

„Тесла“ се превръща бързо в „световен бранд“: от научните измервания и електрониката до създадените през XXI в. и кръстени на негово име автомобили и улици. Но въпреки че е изминал повече от век, от както той „осветява“ света, реално погледнато ние все още знаем много малко за човека, дал ни плодовете на своя неукротим гений: въртящото се магнитно поле, променливия ток, индукционния двигател, радиото, безжичното пренасяне на енергия и информация, магнитния резонанс, неоновото/флуоресцентното осветление, лазера, дистанционното управление, роботиката, рентгеновите лъчи, радара, ускорителят на частици (така наречените „смъртоносни лъчи“), бобината на Тесла*, та дори и самите „Междузвездни войни“ – американската Инициатива за стратегическа отбрана. Но този най-велик сред великите учени продължава да е загадка за все по-многомилионното население на Земята, което може и да разпознава моментално името му, но не знае почти нищо за него, нито за променилите живота ни негови постижения. Да не говорим, че водената през целия му живот битка с психическите проблеми изобщо не е била разглеждана сериозно от досегашните му биографи.

---

* Намотка, която работи като генератор с високо напрежение и висока честота. – Б. пр.

Настоящата биография ще се опита да задоволи неутолимата жажда за знания и за разбирането на този човек, разкривайки на все повече хора поразителния, загадъчен и скрит свят на Никола Тесла и как той успява да впрегне своята невероятната дарба, докато същевременно мъкне и смазващото бремене на своето биполярно разстройство.

Що се отнася до автора Марко Перко, важно е да се знае, че той придава на настоящата биография една наистина изключителна перспектива и съпричастност, бидейки също сърбин, подобно на самия Тесла. Родил се е и е израснал в същата етнокултурна и верска среда като Тесла. В този смисъл притежава „житейския опит“, позволяващ му да проумее своя сънародник.² Наясно е с много от най-ранните влияния върху Тесла и начините, по които те са оформили неговия светоглед и многото изменения на характера му. Говорейки за настоящата биография представлява опит за описание на „истинския“ Тесла – човека, поставял винаги „принципа над изгодата“; човека, който е пожертвал личния си успех в името на успеха на околните; човека, който фокусира своята гениалност върху целта да направи света по-добро място за съществуване.

На свой ред докторът по медицина и философия и доктор на науките Стивън М. Стал допринася към настоящата биография с натрупания през досегашния му живот обширен опит на психиатър и завоюваното най-видно световно признание в областта на психиатрията и психофармакологията. Той прави дисекция на психиката на Тесла и разкрива поразителни истини за нея.

Иначе подзаглавието на книгата обяснява всичко: „Неговият невероятен и объркан живот“ обобщава продължителната и плодотворна кариера на Тесла, която от начало до край е дълбоко обезпокоявана от неговите лични демони. Той е човекът, който „през своето време“ променя човечеството „за всички времена“. И сега, през двадесет и първия век, е дошло „неговото време“ светът да научи не само името му, но и да узнае що за човек е бил – през неговия невероятен и объркан живот.

Панорамата на човешката еволюция се осветява от внезапни избухвания на притежаващи заслепителен блясък интелектуални постижения, хвърлящи далеч пред нас своите